

Domokos Andrea

EGYES BÜNTETŐPOLITIKAI KIHÍVÁSOK MAGYARORSZÁGON

KORSZAKOK A MAGYAR BÜNTETŐPOLITIKÁBAN

2010-ben új korszak kezdődött a magyar büntetőpolitikában. A korábbi elkövetőközpontú felfogással szemben az áldozatot állították a középpontba. Az elkövetőnek nem lehet több joga, mint annak, akit megkárosított, vallja ez a büntetőpolitika. Az igazságügyi reform részeként 2012-ben új büntető törvénykönyv, 2013-ban új büntetés-végrehajtási törvény, 2017-ben új büntető-eljárási törvény készült. A 2010-től életbe lépő büntetőpolitika célja a hatékony bűnüldözés mellett az igazságos, tetterányos büntetőjogot is szolgálni. Hasonlóképpen fontos eleme a büntetőpolitikának a vonatkozó európai uniós irányelvi, illetve nemzetközi szerződésből eredő elvárások folyamatos beépítése a magyar büntetőjogba.

A büntetőpolitika hangsúlyos része az a felfogás, hogy a bűnözés vagyoni hasznának megakadályozásával lehet magát a bűnözést eredményesebben visszaszorítani. A büntetőjog prevenciós hatásának erősítése nem csupán a vagyoni előnyszerzésre irányuló alaphűncselekmény esetén jut kiemelt jelentőséghez, hanem az előny biztosítását szolgáló járulékos bűncselekmények esetén is. Az uniós normaanyag által elvárt kiegészítések segítik a magyar büntetőjogot is.¹

A 2012. évi C. törvény miniszteri indoklásában hivatkozik a Nemzeti Együttműködés Programjára, amely úgy fogalmaz, hogy

„a Jogszabály szigora, a büntetési tételek növelése, az életfogytig tartó szabadságvesztés többszöri alkalmazása, az áldozatok védelme meg fogja fékezni a bűnök elkövetőit és világossá teszi a társadalom minden tagja számára, hogy Magyar-

¹ CZINE 2015.

ország nem a bűnelkövetők paradicsoma. Erős Magyarország csak akkor születethet, ha az ország házában olyan törvények születnek, amelyek garanciát jelentenek a törvénytisztelők biztonsága számára.”²

A büntetőpolitika magára vállalta, hogy helyreállítja Magyarországon a rendet, és javítja az állampolgárok biztonságérzetét. Ennek egyik eszköze, ha szigorú törvények születnek, amelyek minden jogkövető állampolgárnak védelmet garantálnak, a bűnelkövetők számára azonban hatékony és visszatartó erejű büntetést helyeznek kilátásba. Az új büntetőpolitika szerint a Büntető Törvénykönyvvel szembeni egyik legfontosabb elvárás a szigorúság, amely nem feltétlenül jelent tételhatár-emelést, hanem a tettarányos büntetőjogi szemlélet hangsúlyosabb megjelenítését a törvényben. A szigorítás elsősorban a visszaesőkre vonatkozó rendelkezésekben nyilvánul meg. Az első alkalommal bűncselekményt elkövetők esetén a büntető törvénykönyv a prevenció szempontok érvényesítését is lehetővé teszi. A végső cél, hogy a reform nyomán egységes, korszerű, következetes és hatékony büntetőjogi szabályozás szülessen meg. Így nyeri vissza a büntetőjog a szabályozási rendszerben betöltött „záróko” szerepét.

HELYREÁLLÍTÓ BÜNTETŐPOLITIKA

A magyar büntetőpolitika a 21. században felismerte, hogy a bűnözővel, a bűnözéssel való foglalkozás nem merülhet ki büntetőjogi szankciók alkalmazásában, hanem komplex megközelítést igényel, amelyből nem hagyható ki a magyar társadalom, a civil szféra és az egyház sem. A büntető anyagi jog,³ a büntető-eljárási jog⁴ és a büntetés-végrehajtási jog⁵ a 21. században igyekszik koherensen megvalósítani a differenciált és helyreállító büntetőpolitikát. E büntetőpolitikában komoly szerepe van a bűnelkövető ember segítésének: ez végeredményben össztársadalmi érdek is, hiszen a további bűnelkövetés megelőzése a társadalom védelmét szolgálja. A társadalomba való visszatérés útján a civil szervezetek, az egyházak komoly szerepet tudnak vállalni. A törvényhozás felismerte, hogy

² T/6958. számú törvényjavaslat indokolással – A Büntető Törvénykönyvről. A 2012. évi C. törvény miniszteri indoklása.

³ 2012. évi C. törvény a büntető törvénykönyvről.

⁴ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról.

⁵ 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról.

a reintegráció a büntetőeljárás megindulásától az utógondozás megszűnésig komplex feladat, amelynek az a rendeltetése – a társadalom és annak tagjai védelme érdekében –, hogy a társadalommal összeütközésbe került személyt visszavezesse a társadalomba, elősegítse elismerését.⁶ A büntetés végrehajtása alatt megkezdett reintegrációs tevékenység az utógondozás szakaszában folytatódik tovább.

A modern felfogásnak, amelyben az áldozat szerepe felértékelődik, a kiengesztelés, a jóvátétel központi szerepet játszik a büntető igazságszolgáltatásban, egyértelmű nyertese a bűncselekmény sértettje. Vókó szerint a 21. századi büntetőpolitika a helyreállító igazságszolgáltatást helyezi előtérbe. A helyreállító, újjáépítő igazságszolgáltatásnak egyszerre kell megfelelnie a törvénynek, az áldozatnak és magának az elítéltnak is. A büntetőpolitika oly módon felelhet meg a törvénynek, a törvényesség kívánalmának, ha az állampolgárok biztonságát, épségét védelmező jogszabályokat alkot, és az állam kötelességévé teszi ezek végrehajtását. Az áldozatnak történő megfelelés azt jelenti a helyreállító büntetőpolitikában, hogy az áldozatnak elégtételt nyújtanak kártalanítás, helyrehozatal útján. A helyreállító büntetőpolitika az elítélttel szemben is garanciákat fogalmaz meg, olyan szankciókat alkalmaz vele szemben, amelyek emberi jogait tiszteletben tartják. Az elítéltekkel kapcsolatban egyrészt a szankció hatékonyságának a növelése, másrészt a társadalomba történő visszailleszkedésük előkészítése a cél.⁷

AZ ÁLDOZATOK FOKOZOTT VÉDELME

A miniszteri indokolás megfogalmazza, hogy a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény hangsúlyozottabban fordul a sértett felé az eljárásban, próbálja biztosítani a rehabilitálás lehetőségét, megjelent a különleges bánásmódot igénylő sértett kategóriája. A sérülékeny csoportba tartozó személyek érdekei fokozott védelemben részesülnek. Mindezekkel igyekezik megfelelni az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatos elvárásoknak és az Európai Unió áldozatvédelmi irányelvének.

Az állam kiemelt feladata a bűnözés okozta anyagi, erkölcsi, lelki károk csökkentése, enyhítése, amennyiben lehetséges, felszámolása.⁸ Az áldozatsegítés

⁶ BELOVICS–VÓKÓ 2014: 274.

⁷ VÓKÓ 2009.

⁸ Végso előterjesztői indokolás az egyes igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2020. évi CLXV. törvényhez.

és az áldozatvédelem elsődleges feladata a bűncselekmény miatt felmerült egyéni hatások és költségek mérséklése, amely optimális esetben másodlagosan ossztársadalmi szinten is költségmegtakarítást jelent, javítja a társadalom mentális állapotát és humán erőforrásokat szabadít fel. A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény módosításával azt célozzák, hogy minden áldozat eljusson a megfelelő szakemberhez, immár 21. századi technika igénybevételével is. 2021. január 1. napjától az áldozatsegítő szolgálat akár e-mailen is fogadhatja az áldozatok kérelmeit, megkereséseit. A módosítások kiemelt célja, hogy az áldozatok és az állami áldozatsegítő szervezetek közötti kapcsolatfelvétel hatékonyabbá tételével bevezessék az akár 90%-os áldozatelérést is megvalósító úgynevezett *opt-out* rendszert. A korábbi *opt-in* rendszerben az áldozat saját maga kereste fel az áldozatsegítő szolgálatokat. Ezzel szemben az áldozatok közvetlen elérésén alapuló, úgynevezett *opt-out* rendszer azt jelenti, hogy az áldozatokat közvetlenül az állami áldozatsegítő szolgálat keresi meg, és ajánlja fel részükre a segítséget. 2020-ban országos áldozatsegítési kommunikációs kampány is indult Magyarországon.⁹

Magyarországon a másodlagos viktimizációval szemben is fellépnek.

„Ennek érdekében megfontolandó a büntetőeljáráson kívüli, áldozatsegítő szolgálatként működő intézmények és a büntetőügyben eljáró hatóságok szorosabb kapcsolatának kialakítása. A bizonyítás indokolatlan megismétlésének visszaszorítása mellett a sértettek kímélete megköveteli, hogy kihallgatásnak csak olyan mértékben vessék alá őket, amennyire az eljárás érdekében az feltétlenül szükséges. E körben vizsgálendő, hogy bővíthető-e az infokommunikációs eszközök igénybevételének és a sértett írásbeli nyilatkozatainak lehetősége a kihallgatás során, illetve helyett.”¹⁰

Kiemelt fontosságú, hogy az áldozatokkal foglalkozó hatóságok, szervezetek, szakemberek kellő empátiával álljanak az áldozatokhoz, megértve azt, hogy a bűncselekmény által okozott sokk hatása alatt állnak, különösen érzékenyek, és ezért támogató, segítő bánásmódban kell részesíteni őket. Megfelelően kell tájékoztatni az áldozatot arról, hogy hová fordulhat, ki és milyen módon tud neki segíteni akár az állami (szociális), akár a civil szférában.

⁹ A vansegitseg.hu áldozatsegítési portál, illetve az *Áldozatsegítő Központ* elnevezésű Facebook-oldal.

¹⁰ Kormány-előterjesztés az új büntetőeljárási kódex megalkotásáról. 2015. február 11.

ISKOLAI ZAKLATÁS, CYBERBULLYING,
CYBERERŐSZAK, INTERNETES AGRESSZIÓ

Magyarországon a pedagógusok egy része felkészületlenül áll a *bullying* jelensége előtt, nem tudják, hogyan kell, és nekik kell-e egyáltalán beavatkozniuk. Ezzel a kérdéssel akkor szembesülnek, amikor esetleges büntetőjogi felelősségük, a kötelességellenes nem tevés okán bekövetkezett tragédiák miatti felelősségre vonás réme fenyegeti őket. A súlyos társadalmi probléma ilyen jellegű megközelítése eleve kudarcra van ítélve. A magyar általános és középiskoláknak, főiskoláknak és egyetemeknek fel kell készülniük a társadalmi erózió újabb tünetére, kötelesek megfelelő intézkedésekkel, programokkal elejét venni annak, hogy egyik diák a másikat, egy csoport egy diákot vagy csoportok egymást alázzák, tönkretégyék, és autoagresszióba vagy kifelé irányuló agresszióba kergessék őket.

Az internetes zaklatás legsúlyosabb formája az ismételt vagy folyamatos fenyegető magatartás tanúsítása egy személy ellen, legalább azokban az esetekben, amikor az ilyen magatartás bűncselekmény elkövetésére irányuló, IKT (információ- és kommunikációtechnológia) révén tett fenyegetésekkel jár, és az érintett személy komolyan félti saját vagy eltartottjai biztonságát. Az IKT révén más személyekkel közösen fenyegető vagy sértő magatartás tanúsítása is a legsúlyosabb formák közé tartozik: ez egy másik személy fenyegetése olyan módon, hogy az a nyilvánosság számára hozzáférhető, amennyiben valószínűsíthető, hogy az ilyen magatartás súlyos lelki sérülést okoz annak a személynek. Az ilyen széles körű támadások – beleértve az összehangolt internetes zaklatási támadásokat is – *offline* támadásig fajulhatnak vagy jelentős pszichológiai sérülést okozhatnak, és szélsőséges esetekben az áldozat öngyilkosságához vezethetnek. Az ilyen támadások kampuszokon, iskolákban és munkahelyeken is előfordulhatnak. Az internetes zaklatás bűncselekményébe tartozik a nemi szerveket ábrázoló kép, videó vagy egyéb hasonló anyag kényszerű elküldése is valamely személynek (*cyberflashing*), amennyiben valószínűsíthető, hogy az ilyen magatartás súlyos lelki sérülést okoz annak a személynek. A *cyberflashing* a nők megfélemlítésének és elhallgattatásának általános formája. Olyan helyzetek is idetartoznak, amelyekben az áldozatra vonatkozó személyes információkat tesznek közzé IKT segítségével, az áldozat beleegyezése nélkül, azzal a céllal, hogy más személyeket arra bujtsanak fel, hogy okozzanak testi vagy súlyos lelki sérülést az áldozatnak (doxolás).

Az elmúlt években az internet és a közösségi média használatának növekedése az erőszakra és gyűlöletre való nyilvános uszítás – többek között nemen alapuló uszítás – meredek növekedéséhez vezetett. A gyűlöletbeszéd digitális módon való egyszerű, gyors és széles körű megosztását erősíti az internet gátlástalanító hatása, mivel a feltételezett internetes anonimitás és a büntetlenség érzése csökkenti az ilyen beszédmód alkalmazásának akadályozását. A nők gyakran a szexista és nőgyűlölő *online* gyűlölet célpontjai, ami *offline* gyűlölet-bűncselekményig fajulhat. Ezt a magatartást már korai szakaszban meg kell előzni vagy fel kell fedni.¹¹ Az ilyen típusú uszításban használt nyelv nem mindig utal közvetlenül a megcélzott személy nemére, de a diszkriminatív motiváció levezethető az uszítás általános tartalmából vagy kontextusából.

Az erőszakra vagy gyűlöletre való internetes uszítás bűncselekménye azt feltételezi, hogy az uszítást nem tisztán magánkörnyezetben, hanem nyilvánosan, IKT alkalmazásával történik. Ezért az irányelvnek elő kell írnia a nyilvánosság számára történő terjesztést, amelyet úgy kell értelmezni, hogy egy adott, erőszakra vagy gyűlöletre uszító anyagot IKT révén potenciálisan korlátlan számú személy számára hozzáférhetővé tesznek, nevezetesen az anyagot a felhasználók számára általánosan könnyen hozzáférhetővé teszik anélkül, hogy az anyagot rendelkezésre bocsátó személy részéről további cselekvésre lenne szükség, függetlenül attól, hogy ezek a személyek ténylegesen hozzáférnek-e a szóban forgó információhoz. Ennek megfelelően, ha az anyaghoz való hozzáférés regisztrációt vagy felhasználói csoporthoz való csatlakozás engedélyezését teszi szükségessé, az csak akkor tekintendő nyilvános terjesztésnek, ha az anyaghoz hozzáférni kívánó felhasználókat automatikusan regisztrálják, vagy csatlakozásukat arra vonatkozó emberi döntés vagy válogatás nélkül engedélyezik.¹²

A magyar törvényalkotó is lépett a cybererőszak jelensége ellen, megalkotva a Btk 332/A. §-át.¹³

¹¹ CZINE 2006.

¹² Council of the European Union – European Parliament 2024.

¹³ Internetes agresszió:

„332/A. § (1) Aki nagy nyilvánosság előtt elektronikus hírközlő hálózat útján olyan kifejezést, ábrázolást vagy kép- és hangfelvételt használ vagy tesz közzé, amely beazonosítható személlyel vagy személyekkel szembeni erőszakos

a) halált okozó, vagy

b) különös kegyetlenséggel elkövetett

büntetendő cselekményre irányuló szándékot vagy kívánságot fejez ki, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A miniszteri indokolás a modern digitális világ arctalanságával magyarázza az interneten elterjedő gyűlöletkeltő beszédet.¹⁴ Az új bűncselekmény a köznyugalom elleni bűncselekmények között szerepel és kettős jogtárgyat véd: a köznyugalmat és az érintett személyek emberi méltóságát. A miniszteri indokolás kiemeli, hogy a legdurvább, közösségi együttélési normákkal, közerkölccsel összeegyeztethetetlen kommunikáció esetén az érintett személyek és a köz sérelmének a valós veszélyétől és a sértett szubjektív felfogásától függetlenül is megvalósul a bűncselekmény. A tényállásban megjelenő, gyűlölködő, más személy erőszakos halálát kívánó közlések nem tartoznak a véleménynyilvánítás megengedhető formái közé. A bűncselekmény nem valósul meg a privát, zárt körben (például kis létszámú zárt Facebook-, Viber-, Messenger-csoport), kizárólag a nagy nyilvánosság előtt elektronikus hírközlő hálózaton keresztül követhető el. A jogsértő kifejezésnek beazonosítható személyre vagy személyekre kell vonatkoznia. A konkrét személlyel szembeni erőszakos halált okozó, büntetendő cselekményre irányuló kívánság tényállásszerű. A testi sértés okozásának kívánása azonban nem az. Azonban ha a testi sértés különös kegyetlenséggel megvalósuló formáját kívánja az elkövető, akkor megvalósul az internetes agresszió.

ALTERNATÍVÁK A SZANKCIÓK KÖRÉBEN

Magyarországon az alternatív szankciók szélesebb körű alkalmazása jelentős részben jogalkalmazási kérdés, de támogatható további jogalkotási eszközökkel is. Tóth Mihály szerint az enyhébb joghátrányok alkalmazásának lehetőségét ki lehetne terjeszteni az egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményekre. Emellett tovább kell keresni azokat a lehetőségeket, amelyek – a reintegrációs őrizethez hasonlóan – büntetés-végrehajtási körülmények között is kiválthatóvá tehetik a szabadságelvonást vagy az azzal járó terhek egy részét. Ennek alapjait egyelőre – minden bizonytalansága ellenére – megteremtheti, segítheti a büntetés-végrehajtási intézetekben 2024-től bevezetett kategóriabesorolás és kreditrendszer.¹⁵

(2) Nem büntethető az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény miatt, aki azt ismeretterjesztő, oktatási, tudományos, művészeti célból vagy a történelem, illetve a jelenkor eseményeiről szóló tájékoztatás céljából követi el, feltéve, hogy a cselekmény félelemkeltésre nem alkalmas.”

¹⁴ Az Országgyűlés Igazságügyi Bizottsága 2024.

¹⁵ TÓTH 2023: 371.

Tevékeny megbánás

A közvetítői eljárás kriminálpolitikai kiindulópontja az, hogy a tevékeny megbánás alapvetően a sértett érdekeit szolgálja. A jogalkotó arra törekszik, hogy előmozdítsa a közvetítői eljárás lehető legszélesebb körű alkalmazását. A sikeres közvetítői eljárás eredményét a jogalkotó az elkövetett bűncselekmény súlyától függően honorálja, vagy a büntethetőség megszűnésével, ilyenkor az állam lemond büntetőigényéről, és elsőbbséget biztosít a sértett érdekeinek és a helyreállító szempontok érvényesülésének. A másik lehetőség pedig a büntetés korlátlan enyhítése.

A közvetítői eljárás önkéntességen alapul és csak akkor kerül rá sor, ha azt a sértett és az elkövető egyaránt kéri. A tevékeny megbánásnak nem elsődleges célja a pénzbeli kiegyenlítés, ez csupán az egyik lehetséges jóvátételi cselekmény.

Meghatározott bűncselekménytípusok esetén van rá lehetőség. Élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyon elleni, illetve a szellemi tulajdonjog elleni vétség vagy háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett esetén. Akkor lehetséges, ha az elkövető a bűncselekmény elkövetését a vádemelésig beismerte. A beismerésnek ki kell terjednie a bűnösség elismerésére is. A vádemelésig történő beismerés esetén az ügyész dönthet úgy, hogy közvetítői eljárásra utalja az ügyet. Ez esetben sikeres közvetítői eljárás esetén már az ügyész megszünteti a büntetőeljárást. Amennyiben az ügyész a beismerés ellenére nem utalja közvetítő eljárásra az ügyet, ezt az elsőfokú bíróság is megteheti.

Közvetítői eljárás keretében vagy azt megelőzően, de a közvetítői eljárás keretében született megállapodásban jóváhagyva történik meg a tevékeny megbánás. A sértett és az elkövető egyaránt kéri ezt. Mediátor jár el a sértett és a terhelt közötti konfliktus rendezésekor. Előfordul, hogy az elkövető már a közvetítői eljárást megelőzően jóvátételt teljesít a sértett felé az általa elfogadott módon és mértékben. A törvény lehetővé teszi, hogy ezt utólagosan – közvetítői eljárás keretében – megállapodásba lehessen foglalni, és az ily módon eredményes tevékeny megbánás alapján a büntetőeljárást meg lehessen szüntetni.

Az elkövetőnek jóvá kell tennie a sértett által elfogadott módon és mértékben a bűncselekménnyel okozott sérelmet. Az okozott sérelem jóvátétele a sértett igényei szerint történik. Lehet bocsánatkérés, nyilvános elégtétel adása, pénzbeli megfizetés.

A közvetítői eljárás lehetősége mindig a konkrét, adott bűncselekmény kapcsán vizsgálendő. Nem jelent problémát, ha az elkövető több bűncselekményének ugyanaz a sértettje. Ilyenkor, ha valamennyi bűncselekmény tekintetében megtörténik a terhelt és a sértett kölcsönös hozzájárulása a közvetítői eljáráshoz, akkor annak – az egyéb törvényi feltételek fennállása esetén – nincs akadálya. Ha azonban csak a bűncselekmények egy részét illetően van meg a kölcsönös hozzájárulás, akkor nyilvánvalóan nem várható, hogy az adott személyek között maradéktalan lesz a jóvátételben megegyezés, ezért az ügy közvetítői eljárásra történő utalása nem célszerű. Amennyiben az elkövető több (s egyaránt a közvetítő eljárást engedő) bűncselekményének más-más a sértettje, és minden sértett viszonyában fennáll a közvetítői eljárást célzó kölcsönös hozzájárulás, akkor nincs akadálya a közvetítői eljárásnak. Ha ehhez a kölcsönös hozzájárulását csak a sértettek egy része adja meg, úgy ebben a körben helye lehet közvetítői eljárásnak. Egyes sértettek sérelmére elkövetett egyes bűncselekmények vonatkozásában a büntethetőséget megszüntető ok bekövetkezhet, illetőleg a korlátlan enyhítés lehetősége biztosíthatja a megfelelő súlyú büntetéskiszabást valamennyi bűncselekmény miatt.

Pártfogó felügyelet

A pártfogó felügyelet kettős természetű: a speciális prevenciót egyrészt a bűnelkövető ellenőrzésével, felügyeletével, másrészt a pártfogolt segítségével és támogatásával szolgálja.¹⁶

A pártfogó felügyelet nem önálló, hanem járulékos intézkedés; kizárólag büntetéshez vagy intézkedéshez kapcsolódóan rendelhető el. A pártfogó felügyeletet az elítélt lakcíme vagy kérelmére tényleges tartózkodási helye szerint illetékes pártfogó felügyelői szolgálat kijelölt pártfogó felügyelője, a feltételes szabadságra bocsátással összefüggő pártfogó felügyeletet az elítélt lakcíme vagy kérelmére tényleges tartózkodási helye szerint illetékes bv. intézet vezetője által kijelölt büntetés-végrehajtással összefüggő pártfogó felügyelői tevékenységet végző pártfogó felügyelő hajtja végre.

A még sikeresebb speciális prevenció érdekében a bíróság (a feltételes ügyészi felfüggesztés esetén pedig az ügyész) határozatában külön magatartási szabályokat, kötelezettségeket és tilalmakat írjon elő a terhelt számára! A bizonyos személyekkel

¹⁶ DOMOKOS 1997.

való kapcsolattartást megtilthatja. A sértett nyugalma érdekében távoltartást lehet előírni a bűncselekmény sértettjétől vagy más személytől, meghatározott helytől.

A pártfogó felügyelőknek a szabadságvesztés büntetésüket töltők társadalomba visszavezetése során is kiemelkedően fontos szerepük van. Azért, hogy a reintegráció minél sikeresebb legyen, a szabadulás után sem engedi el az elítélt kezét az állam, utógondozás keretében segíti tovább a társadalomba való beilleszkedésben. Ennek tartama legfeljebb egy év. Az utógondozást a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő végzi, a helyi önkormányzatokkal, a munkáltatókkal, az elítélt társadalomba való beilleszkedését elősegítő, karitatív tevékenységet végző civil szervezetekkel, vallási közösségekkel, valamint egyéb önkéntes közreműködőkkel együtt.

Herke-Fábos Barbara Katalin felhívja a figyelmet az ENSZ minimumkövetelmény szabályaira a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerére vonatkozóan (Pekingi Szabályok, 1985). Ez a dokumentum az alternatív szankciók széles körű alkalmazását és elsődlegességét hirdeti. Herke-Fábos hivatkozik továbbá az Európa Tanács R(2008)11. számú ajánlására a fiatalkorúak esetében alkalmazható büntetések és intézkedések európai szabályairól, amely ajánlás a nevelést és a helyreállító szemléletet támogatja. E szerint az ajánlás szerint a közösségi büntetéseket olyan módon kell végrehajtani, hogy hozzájáruljanak a fiatalkorú tanulási és szociális készségeinek fejlődéséhez. Az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól szóló R(2010)1. sz. ajánlásának 55. pontja szerint a felügyelet nem tekinthető pusztán az ellenőrző funkció gyakorlásának, ki kell terjednie az elkövető támogatására, segítésére és motiválására. A közösségi foglalkoztató ilyen jellegű szolgáltatása a Pártfogó Felügyelői Szolgálat háttérintézményeként működik. A közösségi foglalkoztató legfontosabb funkciója az alternatív szankciók, illetve helyreállító igazságszolgáltatási eszközök körének bővítése. Igénybevételét megelőzi a pártfogói kockázateértékelés. Ha ez sikeres, akkor a közösségi foglalkoztatóban való megjelenésre kötelezhetik a bűnözéssel kapcsolatba került személyt.¹⁷

Közérdekű munka és jóvátételi munka

Mindkét szankció a helyreállító igazságszolgáltatás eszköze, a közérdekűmunka-büntetés, a jóvátételimunka-intézkedés. Az Európa Tanács R(2000)22. számú ajánlása támogatja az ingyenes munkavégzést mint közösségi szankciót.

¹⁷ HERKE-FÁBOS 2019.

A közérdekűmunka-büntetés célja az, hogy az elítélt az elkövetett bűnét a köz javára végzett munkával jóvátegye. A közérdekű munkavégzés elsősorban a rövid tartamú szabadságvesztést váltja ki.

A kényszer- vagy kötelező munkáról szóló, a Nemzetközi Munkaügyi konferencia 1930. évi 14. ülészakán elfogadott Egyezmény szerint nem minősül kényszer- vagy kötelező munkának az olyan munka, amelyet bírói ítélet alapján követelnek valakitől, feltéve, hogy a munkát vagy szolgáltatást a hatóságok felügyelete és ellenőrzése alatt végzik, és a munkára kötelezett személyt nem bocsátják magánszemélyek, vállalatok vagy egyesületek rendelkezésére.

A nemzetközi előírásokkal összhangban áll a magyar szabályozás. A közérdekű munkára ítéléshez nem kell a vádlott beleegyezése, de az elítélt számára a munkalehetőséget állami vagy önkormányzati kereteken belül kell biztosítani. Az ítéelő bíróság a munkát és annak tartamát határozza meg, a konkrét munkahelyet (a munkavégzés helyét) a büntetés-végrehajtási bíró jelöli ki. Magának a közérdekű munkának a végrehajtásáról pedig a pártfogó felügyelői szolgálat gondoskodik.

A jóvátételimunka-intézkedés a közösség felé irányuló reparációt célozza. A jóvátételi munkát a 2012. évi C. törvény vezette be a magyar büntetőjogi szankciórendszerbe. Az intézkedés alkalmazásához a terhelt hozzájárulására nincs szükség. A jóvátételi munkát az elítélt választja. A nemzetközi előírásoknak megfelelően a jóvátételi munkát állami vagy önkormányzati fenntartású intézménynél, közhasznú jogállású civil szervezetnél, illetve egyháznál vagy azok részére lehet végezni. A sikeressége támogatható pártfogó felügyelettel.

Alternatívák a fiatalkorúak esetében

Az Európa Tanács R(2000)20. számú ajánlásában a fiatalkorúak esetében a minimális intervenció, arányosság elve az elsődleges, és biztosítani kell a stigmatizáció és a diszkrimináció elkerülését. Az ajánlás a korai pszichoszociális intervenció jelentőségét hangsúlyozza, és a bűnözővé válás megelőzése érdekében olyan intézkedések foganatosítására ösztönöz, amelyek kifejezetten a jövőbeni, ismétlődő bűnözői magatartás kialakulásának valószínűségét csökkentik.

A magyar büntetőeljárás törvény a nemzetközi kívánalmaknak megfelelően arra törekszik, hogy előmozdítsa a fiatalkorú társadalmi beilleszkedését. A büntetőeljárás célja a konfliktus rendezése. Ennek során pártfogó felügyelő igénybevételével igyekeznek segíteni a fiatalkorú fejlődését és törvénytisztelő magatartását. A pártfogó felügyelői vélemény a terhelt családi körülményeit,

egészségi állapotát, esetleges káros szenvedélyeit, lakhatási körülményeit, iskolai végzettségét, szaktudását, munkahelyét, ennek hiányában a foglalkoztatására vonatkozó adatokat, jövedelmi, vagyoni viszonyait írja le. Véleményében a pártfogó felügyelő tájékoztatást ad a fiatalkorú terhelt adottságainak megfelelő munkalehetőségekről, egészségügyi, illetve szociális intézményi ellátási lehetőségekről. Annak érdekében, hogy a bűnismétlési kockázatok csökkenjenek, javaslatot tehet a terhelttel szemben egyedi magatartási szabály vagy kötelezettség elrendelésére. A pártfogó felügyelő azt is vizsgálja, hogy a fiatalkorú terhelt a kilátásba helyezett magatartási szabályok vagy kötelezettségek teljesítését vállalja-e, és képes-e teljesíteni, valamint arra, hogy a sértett hozzájárul-e a részére adandó jóvátételhez.

A minimális intervenció elvének felel meg a feltételes ügyészi felfüggesztés intézménye. A fiatalkorú elleni büntetőeljárásban a feltételes ügyészi felfüggesztés keretében előírhatók egyedi magatartási szabályok is. Az ügyészség magatartási szabályként, illetve kötelezettségként előírhatja, hogy a bűncselekménnyel okozott kárt, vagyoni hátrányt vagy a bűncselekmény elkövetési értékét térítse meg, más módon gondoskodjon a sértettnek adandó jóvátételről, meghatározott célra anyagi juttatást teljesítsen, vagy a köz számára munkát végezzen, előzetes hozzájárulása esetén pszichiátriai vagy alkoholfüggőséget gyógyító kezelésben vegyen részt.

A fiatalkorúak szankcionálása esetében létezik egy protokoll, amelyet be kell tartani abban az esetben, ha az ügyet nem lehet elterelni a büntető útról. Elsőként szabadságelvonással nem járó intézkedést kell választania a bírónak, második lehetőség a szabadságelvonással nem járó büntetés, harmadik körben alkalmazza a bíró a szabadságelvonással járó intézkedést, és csak végső esetben a szabadságvesztéses büntetést. Hosszú évtizedek óta nyilvánvaló a fiatalok családban, társadalmi közösségben tartásának hasznossága. Sőt, az is bebizonyított, hogy a gyermek, a fiatal nem „kicsi felnőtt”, hanem sajátos értelmi-érzelmi világgal rendelkezik. 25 éves korig alakulnak az agy azon részei, amelyek a döntéshozásért, felelősségvállalásért felelnek. Nemcsak „mennyiségileg”, hanem „minőségileg” is kisebb, más a fiatal. Mind társadalmi (patronálás), mind állami (pártfogó felügyelet, megfelelő szakismerettel rendelkező bírák) szinten a fiatalkori sajátosságok még teljesebb megismerése vezethet el ahhoz, hogy a 21. század elején a megváltozott technikai, társadalmi viszonyok közepette felnövő fiatalkorúak megváltozott világát megértse a felnőtt társadalom és az illetékes hatóságok. Újabb tudományos kutatások, szociológiai felmérések, kriminológiai vizsgálatok szükségesek. A fiatalkorúakkal foglalkozó valamennyi szakember számára

biztosítani kell a legújabb tudományos eredmények megismerését, a legfrissebb kriminálistatisztikai adatok ismeretében kell munkájukat végezniük.¹⁸

A magyar büntető törvénykönyvben megfogalmazott cél az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön, és a társadalom hasznos tagjává váljon, s az említettekre tekintettel a szankció megválasztásakor minden esetben a fiatalkorú nevelését és védelmét kell előtérbe helyezni és szem előtt tartani. Fokozottan kell vizsgálni azt, hogy elegendő-e valamely szabadságelvonással nem járó büntetés, illetőleg szabadságelvonással nem járó intézkedés, s csak abban az esetben lehet az *ultima ratio* elvének figyelembevételével szabadságelvonással járó büntetést kiszabni, ha ez utóbbival érhetők csak el a büntetési célok.

A büntethetőséget megszüntető tevékeny megbánás fiatalkorúak esetében a vétségeken túl az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntettekre is kiterjed, azaz a nagyobb tárgyi súlyú, szándékos bűncselekmények elkövetése vonatkozásában is lehetővé teszi azt, hogy a tevékeny megbánást tanúsító fiatalkorú büntethetősége megszűnjön.

IRODALOMJEGYZÉK

- BELOVICS Ervin – VÓKÓ György (2014): *A büntetés-végrehajtási törvény magyarázata*. Budapest: HVG-Orac.
- CZINE Ágnes (2006): A titkos információgyűjtés néhány jogértelmezési kérdése. *Fundamentum*, 10(1), 119–125.
- CZINE Ágnes (2015): Az alkotmányjogi panaszok szerepe a büntető ügyekben. *Acta Universitatis Szegediensis: Forum: Acta Juridica et Politica*, 5(2), 8–15.
- DOMOKOS Andrea (1997): Közös feladatunk a bűnmegelőzés. *Pártfogók*, 2(1), 5.
- DOMOKOS Andrea (2011): Törvényszegő fiatalok. In BELOVICS Ervin – TAMÁSI Erzsébet – VARGA Zoltán (szerk.): *Örökség és büntetőjog: Emlékkönyv Békés Imre tiszteletére*. Budapest: PPKE Jog és Államtudományi Kar, 49–55.
- HERKE-FÁBOS Barbara Katalin (2019): A gyermek- és fiatalkorúak bűnmegelőzésének új útja: a közösségi foglalkoztató. *Jura*, 25(2), 301–310.
- TÓTH Mihály (2023): Börtönök, újrátöltve. Segíthetnek-e az alternatív szankciók? In DOMOKOS Andrea et al. (szerk.): *Audiatur et altera pars: Ünnepi kötet, tanulmányok Czine Ágnes professzor 65. születésnapja tiszteletére*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan, 361–371.
- VÓKÓ György (2009): A büntetés mai komplex értelmezése. *Jogtudományi Közöny*, 64(2), 45–55.

¹⁸ DOMOKOS 2011.

